

Трансформація інституту ліцензування у сфері електронної комерції

Олександр Цвик

*аспірант кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: TsvykOV@krok.edu.ua,
ORCID: 0009-0003-7109-0162*

Зростаюча цифровізація економіки трансформує способи провадження господарської діяльності, зокрема й у сферах, що підлягають ліцензуванню. Це пов'язано з тим, що суб'єкти господарювання провадять бізнес виключно в онлайн-середовищі, через інтернет-магазини, маркетплейси, соціальні мережі та мобільні застосунки. Традиційні моделі контролю втрачають свою ефективність, адже вони формувалися в епоху фізичної присутності бізнесу та орієнтувалися на перевірку матеріальних об'єктів (офісів, складів, виробничих потужностей). Особливої гостроти ця проблема набуває щодо товарів обмеженого обігу (лікарські засоби, алкогольна продукція), де відсутність належного нагляду несе пряму загрозу життю та здоров'ю споживачів.

Правове регулювання ліцензування в Україні базується на Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VIII (2015) [1]. Ключова проблема полягає в тому, що класична модель ліцензування прив'язана до матеріально-технічної бази та фізичного місця провадження діяльності. В умовах електронної комерції поняття «місце провадження діяльності» розмивається. Суб'єкт господарювання може бути зареєстрований в одному регіоні, склад мати в іншому (або використовувати послуги фулфілменту), а реалізовувати товар по всій території країни через веб-сайт чи мобільний додаток.

Водночас Закон України «Про електронну комерцію» № 675-VIII (2015) [2] не містить спеціальної процедури або вимог до ліцензіатів, які працюють онлайн, обмежуючись загальними нормами щодо ідентифікації суб'єктів господарювання та електронних правочинів. Це формує прогалину, адже значна кількість діяльності у сферах фінансових послуг, медичних консультацій та обігу лікарських засобів може здійснюватися через електронні платформи без належного контролю з боку держави.

Яскравим прикладом трансформації ліцензування у сфері електронної комерції є оновлення підходів в сфері торгівлі лікарськими засобами. Зокрема, Закон України «Про лікарські засоби» було адаптовано до реалій часу, дозволивши здійснювати електронну роздрібну торгівлю ліками за умови наявності ліцензії та власної служби доставки (або договору з поштовим оператором) [3]. Законодавець спробував вирішити проблему ідентифікації легального продавця шляхом впровадження спеціального логотипу, який веде на сторінку Переліку суб'єктів, що мають право на здійснення електронної торгівлі.

Однак, на практиці виникає проблема підтвердження та верифікації дійсності ліцензії споживачем. Статичне зображення ліцензії або логотипу на сайті легко підробити. В українському сегменті інтернету, особливо в соціальних

мережах (Instagram, Facebook), процвітає «тіньова» торгівля ліцензійними товарами (алкоголь, тютюнові вироби) без жодних дозвільних документів. Це свідчить про те, що норми статті 7 Закону України «Про електронну комерцію», які зобов'язують продавця надавати доступ до інформації про ліцензію, часто ігноруються, а механізм притягнення до відповідальності ускладнений через неможливість ідентифікації власника акаунту [2].

В цьому аспекті варто звернути увагу на досвід Європейського Союзу. Директива 2011/62/EU запровадила «спільний логотип» (Common logo) для онлайн-аптек, який технічно захищений і пов'язаний з національними реєстрами регуляторів [4]. Це створює замкнений ланцюг довіри: споживач клікає на логотип і автоматично перевіряє статус ліцензії в реальному часі. На наше переконання, імплементація подібних техніко-юридичних рішень є критично необхідною для України. Це обумовлено тим, що чинна система адміністративного нагляду не справляється з викликами цифрового ринку, оскільки проблема полягає як у відсутності спеціалізованих норм, так і у відсутності автоматизованого контролю за ліцензійною діяльністю в сфері електронної комерції.

Саме тому перспективними напрямками удосконалення законодавства є:

- Впровадження поняття «цифрової копії ліцензії» як обов'язкового віджету для сайтів e-commerce, який неможливо скопіювати як просте зображення.

- Інтеграція Єдиного державного реєстру юридичних осіб, ФОП та громадських формувань з ліцензійними реєстрами та платформами електронної комерції. Це дозволить автоматично блокувати продавців, чия ліцензія анульована або зупинена.

- Перегляд підходів до відповідальності постачальників послуг проміжного характеру (маркетплейсів, агрегаторів). Доцільно запровадити механізм, за якого платформа несе відповідальність за допуск неліцензованого продавця у разі невиконання офіційного припису регулятора про обмеження доступу до такого суб'єкта.

Отже, чинна система ліцензування в Україні залишається орієнтованою переважно на фізичне середовище, що створює регуляторні прогалини в умовах стрімкого розвитку електронної комерції. Ключовою проблемою є складність верифікації дозвільних документів онлайн та відсутність ефективних механізмів блокування недобросовісних продавців. Для вирішення цих викликів необхідна трансформація державного нагляду: перехід від статичних перевірок до автоматизованого моніторингу через інтеграцію реєстрів, впровадження захищених цифрових віджетів ліцензій та посилення відповідальності маркетплейсів за допуск неперевіраних суб'єктів до торгівлі.

Ключові слова: електронна комерція; ліцензування господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 23. Ст. 158.
2. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 45. Ст. 410.
3. Про лікарські засоби: Закон України від 04.04.1996 р. № 123/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 22. Ст. 86.
4. Directive 2011/62/EU of the European Parliament and of the Council of 8 June 2011 amending Directive 2001/83/EC on the Community code relating to medicinal products for human use. Official Journal of the European Union. 2011. L 174. P. 74–87